

ARTICLES CENTRALS

Gandhi per a Catalunya

David Cortright

Professor sobre canvis socials noviolents a la Universitat de Notre Dame

Fins al dia d'avui, el moviment a favor de la independència catalana ha seguit el camí de la noviolència, aplicant els mètodes clàssics de mobilització de masses, acció independent i la no-col·laboració, utilitzats per Gandhi, Martin Luther King Jr. i altres pioners de l'estratègia de resistència civil. Gandhi va descriure aquest mètode com a *satyagraha*, definit per ell com la defensa de la veritat amb força, basada en el principi d'*ahimsa*, o noviolència¹. Considerava la *satyagraha* com una "arma" efectiva en les lluites contra la injustícia i l'opressió. La *satyagraha* es va transformar en la base del moviment nacional de llibertat per acabar amb el regne imperial britànic a l'Índia. Martin Luther King Jr. va utilitzar aquest mètode en la lluita contra la segregació racial als Estats Units per guanyar el dret a votar per als afronord-americans i deixar fora de la llei la discriminació racial en espais públics. Els mètodes noviolents van ajudar a aconseguir llibertat política i acabar amb el govern repressiu en països com Ghana, les Filipines, Indonèsia, Sud-àfrica, el Nepal, Xile, Sèrbia, Tunísia, Guatemala i molts d'altres.

En tots aquests casos, moviments populars van fer campanya contra greus injustícies (ocupació estrangera, apartheid racial, dictadures) on l'argument moral estava clarament del costat de la campanya de resistència civil. L'èxit d'un moviment noviolent depèn que aquest aconsegueixi l'avantatge moral en una disputa i susciti la simpatia i el suport de tercers. Això requereix objectius morals que van més enllà de l'interès propi i apel·len a valors superiors de dignitat humana i llibertat. Si un moviment es percep com a la recerca de mantenir privilegis, més que de vèncer l'opressió, serà més difícil suscitar el suport necessari per a l'èxit.

A molts països, la noviolència ha estat l'instrument utilitzat per eliminar l'autoritarisme i instal·lar la democràcia, però el cas actual no és una lluita contra una dictadura sinó un "xoc entre legitimitats democràtiques" –com el va expressar un escriptor–, la reivindicació de la independència a la Catalunya democràtica contra la integritat constitucional del govern democràticament elegit d'Espanya². El govern de Madrid va mostrar les seves dents autoritàries en la repressió ferotge del referèndum de l'1 d'octubre i els seus atacs contra els líders del moviment, però l'estructura bàsica de l'Estat és democràtica. Això és una realitat política important, que hauria de ser respectada en vista de la difícil història d'Espanya. També genera preguntes. Es pot considerar democràtic un moviment si el seu objectiu és debilitar l'estructura d'un ordre constitucional democràtic? Quines són les conseqüències per a la pau si es trenquen els vincles que mantenen un estat unit?

“ L'èxit d'un moviment no violent depèn del fet d'aconseguir l'avantatge moral en una disputa i suscitar la simpatia i el suport de tercers ”

Moviments socials que advoquen per objectius polítics majors com la independència política o l'autonomia territorial gairebé sempre s'han d'enfrontar a la repressió violenta per part dels seus adversaris. En el seu estudi empíric de la resistència civil no violenta, les acadèmiques Erica Chenoweth i Maria J. Stephan van descobrir que les campanyes a favor de canvis polítics es van veure enfrontades a la repressió en el 88 per cent dels casos examinats³. Això ja havia quedat demostrat amb la conducta brutal de les forces de seguretat espanyoles en el seu intent de sufocar el vot. Els moviments no violents no provoquen danys físics en els seus adversaris, però la repressió que es desencadena en contra seu pot provocar víctimes, sobretot en el bàndol de la campanya no violenta. En el moviment nord-americà a favor dels drets civils, 55 militants van morir, King sent un d'ells. Això no ha de ser un argument per abandonar l'acció, precisament perquè molts dels que lluiten per la justícia estan disposats a patir per la causa, però sí que ens fa reflexionar sobre la qüestió de la justícia relativa. És l'objectiu prou rellevant a nivell

polític i moral com per justificar el sacrifici necessari per aconseguir-lo?

Chenoweth i Stephan identifiquen els dos principals factors que solen estar vinculats amb l'èxit polític en campanyes de resistència civil: participació massiva i canvis de lleialtat⁴. Els moviments que compten amb els nivells més alts de suport popular tenen més probabilitat d'aconseguir els seus objectius polítics. Un moviment capaç de mobilitzar centenars de milers de persones als carrers i guanyar milions de vots en un referèndum compleix clarament el requisit de la participació massiva. Tanmateix, els canvis de lleialtat també són necessaris. L'èxit depèn de la capacitat del moviment de convèncer els partidaris de l'oposició de canviar la seva posició o bé de romandre neutrals. Aquest aspecte és particularment important entre membres de les forces de seguretat. Molts analistes han destacat la importància de suscitar la simpatia i el suport dels que inicialment no es van posicionar. L'escriptora Barbara Deming el va anomenar "el geni especial" de la noviolència, la capacitat dels moviments noviolents de suscitar el suport dels que eren indiferents o hostils a la causa⁵. L'analista polític Gene Sharp es referia a aquest fenomen com "l'art de conquerir els tercers"⁶.

“ Es pot considerar democràtic un moviment si el seu objectiu és debilitar l'estructura d'un ordre constitucional democràtic? Quines són les conseqüències per a la pau si es trenquen els vincles que mantenen un estat unit? ”

Aconseguir canvis de lleialtat requereix una estratègia per obtenir aliats i conrear suports en els rangs de l'oposició. Gandhi va admetre que no podria haver aconseguit la independència de l'Índia sense haver obtingut el suport per a la seva causa des d'importants sectors a Anglaterra. Durant la seva estada a Londres el 1931 per a la mesa de negociació sobre l'autogovern, va visitar i va ser aclamat per treballadors del tèxtil les fàbriques dels quals havien baixat en producció a causa del boicot a les importacions britàniques per part del moviment de llibertat. També es va reunir amb

autors i fars culturals per obtenir el seu suport. Aquest cultiu de l'opinió pública britànica va donar els seus fruits el 1945, quan el Partit Laborista va arribar al poder i va acceptar immediatament negociar els termes de la independència política. De la mateixa manera, King va admetre que, sent minoritaris, els afronord-americans no podien derrotar la segregació sense el suport d'aliats blancs. Ell va conrear el suport de comunitats religioses, sindicats i poderosos grups dins del Partit Demòcrata per obtenir el suport polític necessari per aconseguir les victòries en l'àmbit dels drets civils.

En la seva famosa *Letter from a Birmingham Jail* (Carta desde una presó de Birmingham), King identifica el diàleg com un dels quatre passos essencials en l'acció no violenta⁷. L'objectiu d'una campanya de resistència civil, va argumentar, no és derrotar l'adversari, sinó aconseguir la reconciliació, generar prou pressió per portar l'oponent a la mesa de negociació i arribar a una solució pactada. Gandhi també va destacar la necessitat de negociació i diàleg. L'objectiu de la lluita política, segons la seva opinió, és pressionar perquè les negociacions puguin aconseguir millores socials.

**“ L'ímpetu per resoldre la crisi catalana
possiblement haurà de venir de la societat civil,
la qual cosa encaixaria bastant bé amb la
tradició gandhiana ”**

El compromís amb el diàleg implica una bona disposició per al consens. Segons Sharp, l'adaptació és un mecanisme habitual a l'hora d'aconseguir canvis polítics⁸. Això ocorre quan la campanya no violenta genera prou pressió per imposar costos a l'adversari i crea incentius per asseure's a la taula de negociació. L'adversari continua tenint l'opció de dir no, però el preu de rebutjar la petició de canvi seria massa alt, convertint la solució pactada en l'opció preferida. Per la seva banda, la campanya no violenta es mostra disposada a acceptar un acord on no hi ha les seves màximes demandes, però que inclou prou canvi per satisfer els seus militants i aconseguir una justícia major.

En el cas de Catalunya, perquè pugui existir una solució pactada, tant els líders independentistes com el govern han d'estar disposats a fer concessions. Ara mateix, en plena època de partidisme i confrontació, és difícil imaginar aquesta situació. L'ímpetu per resoldre la crisi possiblement haurà de venir de la societat civil, la qual cosa encaixaria bastant bé amb la tradició Gandhista. Iniciatives ciutadanes seran necessàries en ambdós bàndols per identificar solucions de consens i pressionar els líders polítics per negociar un acord polític que s'ajusti a les demandes de justícia i eviti la violència.

1. M.K. Gandhi, "On Satyagraha," 25 febrer 1919, de *The Life and Works of Mahatma Gandhi* (Patiala House, Tilak Marg, New Delhi: Publications Division, Ministry of Information and Broadcasting, Government of India, 1999), 17, 29, 299.
2. Francisco de Borja Lasheras, Article "Tres mitos sobre el movimiento independentista de Cataluña", Consell Europeu de Relacions Exteriors, 22 de setembre 2017.
3. Erica Chenoweth i Maria J. Stephan, *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict* (New York: Columbia University Press, 2011), 51.
4. Chenoweth i Stephan, *Why Civil Resistance Works*.
5. "On Revolution and Equilibrium," a *Revolution and Equilibrium* (New York: Grossman Publishers, 1971).
6. Gene Sharp, *The Politics of Nonviolent Action* (Boston: Porter Sargent, 1973), vol. 3, 658.
7. "Letter from a Birmingham Jail," April 1963, en *A Testament of Hope: The Essential Writings and Speeches of Martin Luther King Jr.*, editat per James M. Washington (Harper San Francisco, 1986).
8. Gene Sharp, *Waging Nonviolent Struggle: 20th Century Practice and 21st Century Promise* (Boston: Porter Sargent, 2005), 46.

Fotografia : Manifestant a Barcelona, Juny 2011: Joan Sorolla.

© Generalitat de Catalunya